

DOI 10.31651/2524-2660-2020-3-203-207
ORCID 0000-0001-6263-4744

ВІНТЮК Юрій Володимирович,

кандидат психологічних наук, доцент кафедри теоретичної та практичної психології,
Національний університет «Львівська політехніка»,
e-mail: yurvin@ukr.net

УДК 378.015.3.016:159.923-057.87(045)

ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЛІ У НАВЧАЛЬНІЙ РОБОТІ ЗІ СТУДЕНТАМИ-ПСИХОЛОГАМИ

У статті висвітлені особливості та хід застосування дослідницького підходу до вивчення волі у навчальній роботі зі студентами-психологами. Здійснений огляд наукових публікацій за обраною темою; з'ясовані підходи до дослідження волі. Розглянуті особливості вивчення волі з позицій різних підходів; висвітлена специфіка залучення студентів до дослідження волі. Зроблені висновки з проведеної роботи і намічені перспективи подальших досліджень у даному напрямку.

Ключові слова: навчальний процес; підготовка майбутніх фахових психологів; дослідження волі; дослідницький підхід у навчальній діяльності; формування вольової сфери особистості.

Постановка проблеми. Ситуація в країні, що потребує докорінних змін, вимагає зміни підходів до підготовки фахівців різних спеціальностей у системі освіти, вищої зокрема. Студенти під час навчання повинні опанувати не тільки необхідні теоретичні знання, у певній сфері, але й прийоми та способи їхнього застосування, необхідні в повсякденній діяльності за обраною спеціальністю. Це стосується і підготовки практичних психологів, оскільки тільки володіння необхідними теоретичними знаннями разом із сучасними способами їхнього практичного застосування може забезпечити їм необхідний рівень конкурентоспроможності. Звідси слідує вимога

надати їм під час навчання в освітньому закладі належну підготовку до діяльності в ринкових умовах, при забезпеченні професійної компетентності у широкому діапазоні посадових вимог. До таких вимог у наш час нерідко потрапляє вміння працювати з вольовою сферою особистості; дана обставина зумовляє актуальність і доцільність даного дослідження.

Мета роботи: висвітлити особливості та хід застосування дослідницького підходу до вивчення волі у навчальній роботі зі студентами-психологами.

Завдання дослідження:

- здійснити огляд наукових публікацій за обраною темою; з'ясувати підходи до дослідження волі;
- розглянути особливості вивчення волі з позицій різних підходів;
- висвітлити специфіку залучення студентів до дослідження волі;
- зробити висновки з проведеної роботи і намітити перспективи подальших досліджень у даному напрямку.

Дана робота є продовженням попередніх досліджень, з формування професійної компетентності майбутніх фахових психологів, які були опубліковані раніше (див. зокрема [1]).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загалом праць за темою досліджен-

ня виявлено не багато, як вітчизняних, так і закордонних авторів. Серед них варто відзначити, зокрема, публікації: І.В. Березовської [2], Н.М. Гончарук [3], Т.В. Дуткевич [4], В.А. Іваннікова [5–6], Є.П. Ільїна [7], В.К. Каліна [8–9], К. Макгонігал [10–11], П.А. М'ясоїда [12], С.Л. Рубінштейна [13], М.В. Савчина [14], В.І. Селіванова [15–17], збірники колективів авторів [18–20] та деякі інші.

У них розглянуті питання сутності волі та її особливостей як психічного процесу; розглянуто її функції; висвітлено основні проблеми, що постають при вивченні даного феномену; подано інформацію про основні підходи до її дослідження; розглянуто структуру вольових проявів особистості; висвітлено прикладний аспект застосування знань про волю; з'ясовано шляхи формування вольової сфери особистості, а також розглянуто стан сучасних досліджень у даному напрямку. Одержана в результаті здійсненого огляду публікацій інформація використана при організації і проведенні власного дослідження.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на те, що основні підходи до дослідження волі у наявній науковій літературі з даної тематики висвітлені достатньо повно, інформації про те, як саме доцільно, оптимальним чином, ознайомлювати з цими знаннями студентів-психологів, ані викладу досвіду подібної роботи, не знайдено. Оскільки наявні відомості не дають цілісної картини явища, що перебуває у центрі розгляду, є доцільним створення відповідного підходу, який би дозволив не лише опанувати наявні теоретичні знання, але й практичні способи дослідження волі, а також оптимальним чином висвітлив можливості застосування цих знань. Дана обставина змушує до проведення самостійного дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведене дослідження полягало у реалізації спроби створити та апробувати оптимальний підхід до ознайомлення студентів із дослідженням волі, який би дозволив поєднати наявні знання з даної теми на певній доречній основі, подати їх доступно й у відповідній логічній послідовності, виходячи з їхніх потреб у таких знаннях, наявного рівня знань і чинних вимог професійної підготовки. У роботі максимально використано наявний досвід викладання, при реалізації запропонованого підходу ставилося завдання наблизити наукові знання до повсякденного життя, вимог сьогодення та професійної діяльності психолога. У проведеному дослідженні передбачено як аналітичну, так і практичну складову; воно організовується та про-

диться викладачем, проте з максимально можливим залученням студентів. Запропонований підхід апробовано при викладанні курсу «Загальна психологія» студентам, які навчаються за спеціальністю «Психологія», на першому курсі в Національному університеті «Львівська політехніка». Необхідно відзначити, що традиційний виклад матеріалу під час занять із освоєння даної теми не планувався; навпаки, перед відвіданням занять студенти повинні були ознайомитися з матеріалом лекції, розміщеним у Віртуальному навчальному середовищі закладу. Натомість планувалося здійснити його опрацювання: з'ясування незрозумілих положень, уточнення та конкретизація певних моментів тощо. Студенти повинні були виявити вміння самостійно опрацювати матеріал, призначений для освоєння, а також залучитися до процесу оцінювання та розвитку питань, винесених на розгляд. Вироблена доцільна послідовність проведення дослідження, як подача й опрацювання теоретичного матеріалу, так і його практична складова, в скороченому вигляді, наведена далі.

Аналітична частина дослідження. Розпочати розгляд теми доцільно зі з'ясування сутності поняття “воля”, почавши з констатації факту: люди проявляють різну наполегливість у досягненні бажаного. Навівши особливості волі як психічного процесу, можна навести визначення даного поняття. Після цього варто також відзначити, що людина долає труднощі та перешкоди не лише завдяки волі, але й під впливом своїх потреб, почуттів, досвіду, знань і звичок. Специфіка вольового психічного процесу полягає в свідомому зусиллі суб'єкта, спрямовану на активізацію всіх його можливостей для досягнення мети. Затим переходимо до викладу наступного питання: функції волі; слід навести приклади і залучити студентів до обговорення.

Далі слід розглянути структуру вольових проявів. Відзначаємо, що в психології воля розглядається як свідоме регулювання людиною своєї поведінки, виражене в умінні бачити і переборювати внутрішні та зовнішні перешкоди на шляху цілеспрямованих вчинків і дій. Констатуємо, що вольові дії бувають прості і складні, розглядаємо їхню структуру. По ходу викладу слід дати необхідні пояснення, приклади, а також поцікавитися думкою студентів, залучити їх до обговорення.

Протягом життя людині постійно доводиться здійснювати вольові дії, які за належної мотивації можуть стати стійкими рисами поведінки і вольовими якостями, які відображають своєрідність особистості людини, її досвіду, професії, індивідуаль-

них особливостей. Вся сукупність вольових проявів людини складає вольову сферу її особистості; відповідно, переносимо виклад на висвітлення цього питання. Наводимо визначення, розповідаємо про її структуру тощо.

Згодом також потрібно розповісти про вольову регуляцію поведінки. У подальшому викладі слід детально висвітлити питання: про вольові якості особистості, їхній вплив на поведінку та діяльність, навести визначення тощо. Коротко потрібно розповісти і про розлади вольової сфери.

Досить детально доречно розповісти про взаємовідношення волі та дисципліни; варто показати зв'язок розвитку вольових якостей з рівнем досягнень особистості у різних сферах життєдіяльності. Завершити слід висвітленням питання про розвиток волі у людини: прийоми і методи роботи, навести приклади з біографій видатних людей та ін.

Важливою складовою розкриття теми є висвітлення співвідношення і впливу характеристик волі на особистість людини. Необхідно розповісти про особливості волі видатних людей, у різних галузях діяльності. Студентів також потрібно максимально включити у цей процес, доцільно попросити їх навести інші, відомі їм приклади. Одержані результати потрібно обговорити і узагальнити.

Варто також розповісти про способи і методи діагностики волі; потрібно надати інформацію про створення науковцями відповідних методик для виявлення індивідуальних особливостей вольової сфери, окремі методики та можливості їхнього застосування на практиці. Детальніше ознайомлення з цими можливостями передбачено під час практичних занять. Завершуємо теоретичну частину дослідження висвітленням питання про розвиток волі: можливості, підходи, способи, методи тощо.

До наведеного необхідно додати, що під час викладу як теоретичного, так і стимульного матеріалу під час лекційних занять використовувався мультимедійний проектор, що дозволяло подавати необхідну графічну інформацію для активізації його сприймання. Після цього розпочинається практична частина дослідження, яка надає значно більше можливостей для залучення студентів у процес дослідження.

Практична частина дослідження. Полягає у демонстрації можливостей роботи з вольовою сферою у практиці фахового психолога: як діагностики її особливостей, так і розвитку показників; виконується, головним чином, під час практичних занять. Передбачена також можливість, в

окремих випадках, задавати студентам індивідуальні творчі завдання для позааудиторної роботи.

1. Дослідження сили волі за допомогою тесту [20, с. 124]. Студентам запропоновано дати відповіді на питання тесту, що передбачає з'ясування здатності до застосування вольових зусиль при подоланні перешкод. Після цього здійснюється опрацювання отриманих результатів, за стандартизованою процедурою. Результати інтерпретуються і обговорюються.

2. Дослідження рішучості як риси особистості, за допомогою відповідної методики [20, с. 126]. Для цього присутнім потрібно дати відповіді на питання тесту, що повинен з'ясувати вирішеність та частоту проявів рішучості у діях та вчинках особистості. Після опрацювання одержаних даних результат необхідно інтерпретувати. Бажаючи оголошувати отримані результати, після чого слід влаштувати обговорення.

3. Складіть характеристику власної вольової сфери особистості. Які сильні сторони вашої вольової сфери? А які вади вона має? Чому вони виникли? Як це проявляється у повсякденному житті і в роботі? Наведіть приклади. Наскільки вас влаштовує такий стан справ?

4. Як сформувалася ваша вольова сфера? Які умови та особливості її формування? Хто брав участь у її формуванні? Чи намагалися ви самі брати участь у цьому процесі? Наведіть приклади типових підходів, серед них як вдалих, що принесли бажаний результат, так і невдалих, свою думку поясніть.

5. Завдання: розкажіть про свої досягнення у певних видах життєдіяльності. Поміркуйте: яку роль у цих процесах відіграла воля? Чи все заплановане вдалося реалізувати, якщо так, то завдяки чому; якщо ні то чому? Чи було передбачено, що для певних досягнень потрібен певний рівень розвитку вольових якостей? Чи розвинулася воля в процесі здійснення бажаного?

6. Студентам запропоновано подивитися фільм «Free-solo». За результатами спостереження скласти психологічну характеристику вольової сфери головного персонажу. Навести свої міркування з приводу того, як формуються і проявляються такі вольові якості та як вони впливають на прояви життєдіяльності особистості, зокрема, визначають її долю.

7. Завдання присутнім: складіть перелік основних проблем із вольовою сферою, з якими можуть звертатися клієнти до фахового психолога. Наведіть приклади: як із власного досвіду, так і з інших джерел.

Поміркуйте: як вони виникають і які можливі шляхи їхнього вирішення?

8. Охарактеризуйте вольову сферу особистості фахового психолога, необхідну для його успішної повсякденної практичної роботи. Вирішення яких проблем вона повинна забезпечувати? Наведіть приклади, коли психологу необхідна розвинена воля.

9. Яку би ви хотіли мати вольову сферу особистості? Які рівні досягнень вона повинна забезпечити? Які сильні сторони вона повинна мати? Які вади для цього потрібно подолати? Як цього можна досягнути? Чи вважаєте ви таке завдання пріоритетним? Свою думку поясніть.

10. Складіть програму розвитку власної вольової сфери особистості до необхідних показників. Які пункти повинна містити така програма? Які особливості її виконання? Чи достатньо вам одержаних під час занять знань для реалізації такої програми? Результати виконання завдання обговорюються.

Головним результатом проведеної навчально-дослідницької роботи стало те, що студенти не лише краще зрозуміли роль волі у повсякденному житті та професійній діяльності, її призначення та механізми дії, а також з'ясували можливості розвитку та застосування волі у майбутній професійній діяльності. Вони апробували підходи і теорії, з якими ознайомилися на лекційних заняттях, у практичній діяльності, яка наближена до повсякденної роботи психолога. В подальшому робота над даною темою буде продовжуватися, зокрема, на старших курсах і під час вивчення інших навчальних дисциплін.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

1. Огляд публікацій за темою дослідження дозволив встановити, що в працях науковців наявні напрацювання, котрі дозволяють обґрунтувати і реалізувати дослідницький підхід до вивчення волі у навчальній роботі зі студентами.

2. Застосування запропонованого підходу для викладання студентам-психологам даної теми створює необхідні умови для набуття необхідних знань, вмінь та навичок, а також допомагає дослідити їхню вольову сферу, що дозволяє подолати низку труднощів, які виникають під час навчання.

3. Впровадження запропонованого підходу до вивчення волі допомагає підняти інтерес до даної теми у студентів, що дозволяє оптимізувати процес набуття знань, активізувати розвиток вмінь і навичок, і має позитивний вплив на формування їхньої компетентності у даному напрямку.

В подальшому передбачено здійснити вдосконалення запропонованого підходу, враховуючи результати його апробації, та впровадити його в процес підготовки фахових психологів у ВНЗ.

Список бібліографічних посилань

1. Вінтюк Ю.В. Дослідницький підхід у підготовці майбутніх психологів. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія: педагогічні науки. 2020. № 1(20). С. 27–49.
2. Березовська І.В. Основні тенденції дослідження проблеми волі. *Наука і освіта*. 2005. № 3–4. С. 4–6.
3. Гончарук Н.М. Психологічні прийоми розвитку волі. *Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць КПНУ ім. І. Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України*. 2011. Випуск 11. С. 136–151.
4. Дуткевич Т.В. Дитяча розвивально-корекційна психологія. Київ: Центр учбової л-ри, 2017. 304 с.
5. Иванников В.А. К сущности волевого поведения. *Психологический журнал*. 1985. Т. 6. № 3. С. 47–55.
6. Иванников В.А. Психологические механизмы волевой регуляции. М.: УРАО, 1998. 142 с.
7. Ильин Е.П. Психология воли. СПб: Питер, 2000. 288 с.
8. Калинин В.К. Классификация волевых качеств. *Эмоционально-волевая регуляция поведения и деятельности: Тезисы всесоюзной конференции молодых ученых*. Симферополь, 1983. С. 175–182.
9. Калинин В.К. На путях построения теории воли. *Психологический журнал*. 1989. Т. 10. № 2. С. 46–55.
10. Макгонигал К. Сила воли: как развить и укрепить. М.: Манн, Иванов и Фербер, 2016. 304 с.
11. Макгонигал К. Сила воли: шлях до влади над собою. К.: Наш формат, 2017. 264 с.
12. Мясоїд П.А. Курс загальної психології. Підручник у 2-х т. К.: Алерта, 2011, 2013.
13. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. СПб.: Питер, 1999. 720 с.
14. Савчин М.В. Загальна психологія. Навч. посібник. К.: ВЦ «Академія», 2020. 344 с.
15. Селиванов В.И. Волевая регуляция активности личности. *Психологический журнал*. 1982. Т. 3. № 4. С. 14–24.
16. Селиванов В. И. Избранные психологические произведения (воля, её развитие и воспитание). Рязань, 1992. 576 с.
17. Селиванов В.И. Индивидуальные особенности воли школьников. *Вестник РГПИ*. 1993. № 1. С. 6–12.
18. Волошина В.В., Долинська, Л.В., Ставицька С.О. та ін. Загальна психологія: Практикум. Київ: Каравела, 2005. 280 с.
19. Основы загальної психології: Навчальний посібник: У 2-х т. Укл.: Полозенко О. В., Омельченко Л. М., Яшник С. В. та ін. Київ: НУБіП, 2009.
20. Баин В.Д., Гайда В.К., Гербачевский В.К. и др. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии. Под общ. ред. А.А. Крылова, С.А. Маничева. СПб.: Питер, 2007. 560 с.

References

1. Vintyuk, Y.V. (2020). Research approach in the training of future psychologists. *Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series: Pedagogical sciences*, 1(20): 27–49. [in Ukr].
2. Berezhovska, I.V. (2005). The main trends in the study of the problem of will. *Science and Education*, 3–4: 4–6. [in Ukr].
3. Honcharuk, N.M. (2011). Psychological methods of will development. *Problems of modern psychology: Collection of scientific works of KPNU named after I. Ogiienko, Institute of Psychology named G.S. Kostyuk of NAPS of Ukraine*, 11: 136–151. [in Ukr].

4. Dutkevych, T.V. (2017). Child developmental and correctional psychology. Kyiv. 304 p. [in Ukr].
5. Yvannykov, V.A. (1985). To the essence of volitional behavior. *Psychological journal*, 6(3): 47–55. [in Rus].
6. Yvannykov, V. A. (1998). Psychological mechanisms of volitional regulation. Moscow. 142 p. [in Rus].
7. Ylyn, E.P. (2000). Psychology of will. Sankt-Petersburg: Peter. 288 p. [in Rus].
8. Kalyn, V.K. (1983). Classification of volitional qualities. *Emotional-volitional regulation of behavior and activity: Abstracts of the All-Union Conference of Young Scientists*. Symferopol. 175–182. [in Rus].
9. Kalyn, V. K. (1989). On the paths of constructing a theory of will. *Psychological journal*, 10(2): 46–55. [in Rus].
10. Makhonyhal, K. (2016). Willpower: how to strike and strengthen. Moscow: Publisher Mann, Yvanov y Ferber. 304 p. [in Rus].
11. Makhonihai, K. (2017). Willpower: walk to dominate yourself. Kyiv. 264 p. [in Ukr].
12. Miasoid, P.A. (2011, 2013). General psychology course. Textbook in 2 vol. Kyiv: Alerta. [in Ukr].
13. Rubynshtein, S.L. (1999). Fundamentals of General Psychology. St. Petersburg: Peter. 720 p. [in Rus].
14. Savchin, M.V. (2020). General psychology. Teaching: Manual. Kyiv. 344 p. [in Ukr].
15. Selyvanov, V.Y. (1982). Volitional regulation of personality activity. *Psychological journal*, 3(4): 14–24. [in Rus].
16. Selyvanov, V.Y. (1992). Selected psychological works (will, its development and education). Riazan. 576 p. [in Rus].
17. Selyvanov, V.Y. (1993). Individual characteristics of the will of schoolchildren. Bulletin of Ryazan State Pedagogical Institute, 1: 6–12. [in Rus].
18. Voloshyna, V.V., Dolynska, L.V., Stavyt'ska, S.O. et al. (2005). General psychology. Kyiv. 280 p. [in Ukr].
19. Fundamentals of general psychology (2009). Tutorial in 2 books. In Polozenko O.V., Omelchenko L.M., Yashnyk S.V. etc. (Comp.). Kyiv: NUBiR. [in Ukr].
20. Balin, V.D., Gaida, V.K., Gerbachevsky, V.K. et al. (2007). Workshop on general, experimental and applied psychology. In A.A. Krylov, S.A. Manichev (Ed.). St. Petersburg: Peter. 560 p. [in Rus].

VINTYUK Yuriy,

Ph.D in Psychology, Associate Professor of the Theoretical and Practical Psychology Department,
Lviv Polytechnic National University

STUDY OF WILL IN EDUCATIONAL WORK WITH STUDENTS-PSYCHOLOGISTS

Summary. Introduction. The situation in the country, which needs radical changes, requires a change in approaches to the training of specialists in various specialties in the education system, higher in particular. During their studies, students must master not only the necessary theoretical knowledge in a particular field, but also the techniques and methods of their application, necessary in everyday activities in the chosen specialty. This also applies to the training of practical psychologists, because only the possession of the necessary theoretical knowledge together with modern methods of their practical application can provide them with the necessary level of competitiveness. Hence the requirement to provide them with appropriate training during the training in an educational institution in market conditions, while ensuring professional competence in a wide range of job requirements. Such requirements nowadays often include the ability to work with the volitional sphere of the individual; this circumstance determines the relevance and appropriateness of this study.

Purpose. To highlight the features and course of application of the research approach to the study of the will in educational work with students-psychologists.

Methods. Analysis, synthesis, systematization, specification, generalization.

Results. The result of the research is the development of an optimal approach to acquainting students with the study of will, which allows to combine existing knowledge on this topic on a certain appropriate basis, present them

in an appropriate logical sequence, based on their needs for such knowledge, current level of knowledge and current professional requirements training.

Originality. Original in this development is the application of a research approach to teaching this topic to students of psychology.

Conclusion. 1. A review of publications on the topic of the study revealed that in the works of scientists there are developments that allow to justify and implement a research approach to the study of freedom in educational work with students. 2. The application of the proposed approach to teaching students-psychologists of this topic creates the necessary conditions for acquiring the necessary knowledge, skills and abilities, and also helps to explore their volitional sphere, which allows to overcome a number of difficulties that arise during training. 3. The introduction of the proposed approach to the study of will helps to raise interest in this topic among students, which allows to optimize the process of acquiring knowledge, enhance the development of skills, and has a positive impact on the formation of their competence in this area.

Keywords: educational process; training of future professional psychologists; research of will; research approach in educational activity; formation of volitional sulfur of personality.

Одержано редакцією 08.08.2020
Прийнято до публікації 24.08.2020